

УДК 336.02

Макарчук І.М., к.е.н., доцент,
Грановська І.В., к.е.н., доцент,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі,
м. Переяслав, Україна

ФІНАНСОВЕ ВИРІВНЮВАННЯ, ЙОГО НЕОБХІДНІСТЬ ТА ПРИНЦИПИ ЗДІЙСНЕННЯ

Фінансове вирівнювання — забезпечення відповідності витрат місцевих бюджетів (за економічною та функціональною класифікаціями) до мінімального рівня соціальних послуг на одного мешканця, що гарантується державою, та усунення значних розбіжностей у бюджетних видатках на різних територіях. Мета цього процесу — забезпечити виконання кількісних параметрів державних соціальних гарантій та публічних послуг.

Причини фінансового вирівнювання включають:

1) вертикальний фіскальний дисбаланс, що полягає в недостатності фінансових ресурсів урядового рівня для забезпечення суспільних послуг у межах його видаткових повноважень. Це обумовлено відмінностями у функціях різних рівнів влади в будь-якій моделі бюджетної системи.

2) горизонтальний фіскальний дисбаланс, який представляє собою невідповідність обсягів фінансових ресурсів територіальних одиниць, що мають однакові завдання [4].

Вертикальний дисбаланс можна вирішити кількома способами, такими як перерозподіл обов'язків між різними рівнями влади, введення додаткових податків, передача частини податків або надання грантів та субсидій. Горизонтальні фіскальні дисбаланси також можна усунути через встановлення вищих податкових ставок на відповідних територіях, але це може бути несправедливим для населення цих регіонів, тому держава має забезпечити фінансове вирівнювання для подолання таких розбіжностей.

Основними принципами фінансового вирівнювання виступають:

- врахування об'єктивних різниць у економічному та соціальному розвитку територій, їхнього місцезнаходження, природо-кліматичних, екологічних та інших умов.
- визначення критеріїв та переліку депресивних територій, які потребують додаткових фінансових ресурсів.
- забезпечення вирівнювання доходів місцевих бюджетів як необхідної умови для створення рівних можливостей для функціонування всіх територіальних громад, з метою здійснення однакових видатків.
- визначення ступеня вирівнювання доходів для встановлення зацікавленості органів місцевого самоврядування у зростанні дохідних джерел.
- здійснення вирівнювання видатків бюджетів органів місцевого самоврядування для забезпечення надання суспільних послуг на однаковому рівні, який гарантований законодавством України [3; 5].

Для досягнення фінансового вирівнювання у бюджетній підтримці економічного та соціального розвитку відповідних територій використовуються два основні підходи: вертикальне та горизонтальне бюджетне вирівнювання.

Вертикальне бюджетне вирівнювання означає розподіл доходів і видатків між бюджетами різних рівнів, який здійснюється відповідно до розмежування функцій і повноважень між центральними та місцевими органами влади [2].

Горизонтальне бюджетне вирівнювання передбачає вирівнювання видатків подібних місцевих бюджетів (наприклад, обласних, міських, селищних, сільських) у територіальному аспекті. Основною метою цього підходу є забезпечення однакового рівня суспільних послуг для всіх громадян країни [1].

Горизонтальне та вертикальне фінансове вирівнювання взаємопов'язані і є важливими складовими міжбюджетного регулювання.

Основним інструментом здійснення фінансового вирівнювання

адміністративно-територіальних одиниць країни є бюджетні трансферти.

Під час розробки та застосування конкретного інструменту використовуються фінансові показники, нормативи та ліміти. Перші відображають якісні та кількісні аспекти соціально-економічних явищ і процесів. Це можуть бути прогнозовані та фактичні обсяги доходів та видатків бюджетів, розміри видатків на певні повноваження, кількість користувачів соціальних послуг, працівники сфери бюджетного сектору, а також показники їхнього обладнання (наприклад, кількість ліжок у лікарнях, місць у культурних або спортивних закладах) та податкова спроможність тощо.

Література

1. Фінансове вирівнювання в системі міжбюджетних відносин: теорія та практика. П. І. Іванов, О. М. Петренко, Л. С. Сидоренко. Київ. Видавничий дім "Ін Юре". 2023.
2. Публічні фінанси та фінансове вирівнювання: теоретичні основи та практичний досвід. Під ред. І. О. Сидоренка, О. В. Ковальчука. Львів. Видавництво Львівської політехніки. 2024.
3. Фінансове вирівнювання та соціальна справедливість: виклики сучасності. Ред. М. І. Кравчук, О. В. Попова. Київ: Видавництво КНЕУ. 2023.
4. Фінансове вирівнювання: теорія, практика, перспективи. Під ред. В. П. Лисенка, Г. О. Шевченка. Харків. Видавництво ХНЕУ. 2023.
5. Фінансове вирівнювання у контексті регіональної політики: вітчизняний та зарубіжний досвід. Ред. Н. С. Гончаренко, О. В. Кузьменка. Одеса. Видавництво Одеського національного економічного університету. 2024.